Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi [DADA]
Ekim 2026

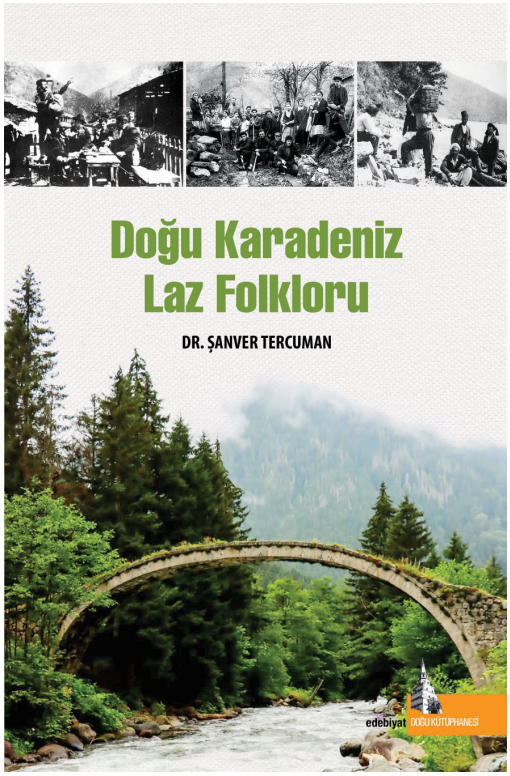
International Journal of Interdisciplinary Language Studies [IJILS]
October 2026

Atıf (cite): YAMAN, Hanife (2026). "Doğu Karadeniz Laz Folkloru" Adlı Eser Üzerine, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi,* Sayı 12, sayfa. 341-347. doi: https://doi.org/10.48147/dada.2052491

"Doğu Karadeniz Laz Folkloru" Adlı Eser Üzerine

About of the "Doğu Karadeniz Laz Folkloru" Named Book

Hanife YAMAN[1]

Makale Türü: Kitap İncelemesi **Paper Type:** Book Review

Şanver TERCUMAN (2025). Doğu Karadeniz Laz Folkloru, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları, 381 s. ISBN: 978-625-95804-3-2.

1 Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hanife.cicekli@gop.edu.tr, https://orcid.org/0000-0003-3082-9912

Makale Geliş Tarihi (Recieved): 01.10.2026 Makale Kabul Tarihi (Accepted): 12.10.2026

Lazlar, Güney Kafkas dillerinden Lazcayı konuşan bir halktır. Türkiye'de Rize'nin Fındıklı, Ardeşen, Pazar, Çamlıhemşin ile Artvin'in Arhavi, Hopa ilçelerinde; Gürcistan'ın Türkiye sınırındaki küçük köylerinde ve kısmen Marmara bölgesinde yaşayan Lazlar, Antik dönemden günümüze kadar hemen hemen aynı bölgede (Karadeniz'in doğu kıyısı) varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu yönüyle Lazlar, Doğu Karadeniz'in yerli halkı konumundadır.

Yazılı eserlerini yeni yeni vermeye başlayan Lazlar, kültürlerini sonraki kuşaklara aktarabilmek için birincil sözlü kültür ortamını kullanmışlardır. Bu durum, Lazların zengin bir sözlü kültüre sahip olmalarını sağlamıştır. Lazca, günümüzde yok olma tehlikesi altındadır. Dolayısıyla Lazcanın ve Laz halk kültürünün derinlemesine incelenmesi ve kayda alınması bir gerekliliktir. *Doğu Karadeniz Laz Folkloru* adını taşıyan bu kitap, Laz halk kültürü incelemelerine katkı sağlaması bakımından önemli bir çalışmadır.

Kitap; üç bölüm, sonuç, kaynakça, sözlü kaynaklar ve sözlük başlıklarından oluşmaktadır. Bu çalışma, Şanver TERCUMAN tarafından 2024 yılında Doç. Dr. Tuğrul BALABAN danışmanlığında hazırlanan aynı isimli doktora tezinin kitaplaştırılmış hâlidir.

Çalışmada, her bölümün bir başlık altında adlandırıldığı görülmektedir. Yazarın tezinde, Ön Söz ve Giriş başlıklarına yer verilmesine rağmen kitabında bu başlıklara yer verilmemesinin önemli bir eksiklik olduğu söylenebilir.

Laz folklorunun geçiş dönemleri ile halk inanış ve uygulamalarının ele alındığı bu kitabın birinci bölümü, *Tarih, Kültür ve Dil Bağlamında Lazlar* adını taşımaktadır. Bu bölüm, *Geçmişten Günümüze Tarihsel Zaman Döngüsü İçerisinde Lazlar, Laz Kültürünün İşlevsel Bir Taşıyıcısı Olarak Lazca/Laz Dili, Genel Hatlarıyla Lazca/Laz Dili'ne Kısa Bir Bakış, Akademik Perspektifte İlk Lazca/Laz Dili Çalışmaları, Laz Kültürü, Folkloru ve Dili Alanında Yapılan Yayınlar ve Çalışmalar* alt başlıklarından oluşur. Bu başlıklar altında Laz dili ve kültürünün oluşumu, gelişimi ile alan yazını detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Laz toplumunun tarihsel anlamda konumları, yazılı kültüre geç geçen Lazların kültür aktarımında önemli bir rolü olan Lazcanın durumu, alan yazınında Lazca üzerine yapılan farklı türlerdeki yayınlar ve bunların özellikleri bu bölümün odağını oluşturur.

İkinci bölüm, *Lazlarda Geçiş Dönemi Adetleri ve Folklor Uygulamaları* adını taşıyıp beş ana başlık ve bu başlıklara ait alt başlıklardan oluşmaktadır. Bu beş ana başlık *Doğum, Sünnet, Askerlik, Evlenme* ve *Ölüm* adlarını taşımaktadır. Bu ana başlıklara ait alt başlıklar ise Lazlara ait geçiş dönemi âdetlerini ve uygulamalarını içermektedir. Laz folklorunu oluşturan ögelerden olan geçiş dönemleri, âdetleri ve uygulamaları kısaca özetlenmiş, dikkat çekici örnekler verilmiştir. Lazlara ait bazı âdetlerin ve uygulamaların orijinal adlandırmalarıyla verilmesi, bu kültürün

tanınması/tanıtılması açısından önemlidir. Çalışmada, insan hayatının kırılma noktalarını temsil eden *doğum, evlenme* ve *ölüm* olmak üzere üç geçiş döneminin Laz folklorundaki durumu, sahada derlenen veriler ışığında değerlendirilmiştir. Tercuman, "Laz kültürü içerisinde de geçiş dönemleri köy, ilçe ve bölgesel olarak farklılaşmakta ancak temelde ortak amaçları taşımaktadır. Lazlar geçiş dönemi olarak kabul edilen 'doğum, evlenme ve ölüm' karşısında kendilerine ait adet ve folklor öğelerini dinamik ve işlevsel olarak yaşatmaktadırlar" (2025: 31) diyerek Laz toplumunun bu kültürel âdetleri ve uygulamaları sürdürmeye özen gösterdiğini vurgular.

Üçüncü bölüm *Lazların Geleneksel Dünya Görüşlerine Bağlı Halk İnanışları ve Uygulamalar* adını taşıyıp sekiz ana başlık ve bu başlıklara ait alt başlıklardan oluşmaktadır. Bu sekiz ana başlık, *Gök Cisimleri ve Doğa Olayları ile İlgili İnanışlar ve Uygulamalar, Hayvanlarla İlgili İnanışlar ve Uygulamalar, Bitki ve Ağaçlarla İlgili İnanışlar ve Uygulamalar, Gün, Ay, Zaman ve Mekânlarla İlgili İnanışlar ve Uygulamalar, Nazar ve Nazardan Korunma Yöntemleri, Su ve Ateşle İlgili İnanışlar, Uğur, Uğursuzluk ve Bereket Kavramları Etrafında Oluşan İnanışlar, Laz Halk İnanışlarında Mitolojik ve Olağanüstü Varlıklar* şeklindedir. Bu bölümde, öncelikle halk inançları kavramıyla kastedilenin tam olarak ne olduğu ve hangi unsurları içerdiği hakkında bilgi verilmiştir. Bunun yanında çalışmaya konu olan Lazların din ve inanç evrenlerine, geleneksel halk inanışlarına değinilmiştir. Tercuman, Lazların din ve inanç evrenini şu şekilde açıklar:

> Lazlar tarih boyunca konumları gereği Anadolu'nun kuzey doğu ve Kafkasya sınırları içerisindeki bir kavşakta yer alması farklı inançlar ve toplumlarla etkileşime girmesine olanak sağlamıştır. Bu nedenle Lazların geleneksel dünya görüşlerinin oluşmasında farklı dinlerin ve toplumların etkileşimi önemli bir yer tutmaktadır. Lazların inanç kronolojisi özet olarak; "Paganizm, Hristiyanlık ve İslam" inancı ekseninde değişim gösterir. (2025: 225-226).

Yazar, bu inanç sistemlerinin birbirinden tam olarak ayrılamadığını söyler. Çalışmada, Lazların Paganizm ile Hristiyanlık dönemine ait inanç ve uygulamalarını yansıtan önemli ögelerden biri olan *oxvame* adını verdikleri *mabet, tapınak, ibadet yeri* olarak kullanılan özel kült yerlerinin olduğu ifade edilir. *Oxvame* adı verilen kült yerlerinin Laz halkının dünya görüşündeki yerini tanıklayabilmek için kaynak kişilerle yapılan görüşmelere ve bu yerlerle ilgili ritüellere de yer verilir. Lazların geleneksel dünya görüşünün oluşumunda Gürcüler, Rumlar, Hemşinliler, Megreller ve Türk kültür evreni içerisinde yer almaları ile dağlar ve denizlerle çevrili zorlu bir coğrafyaya sahip olmaları etkili olmuştur (2025: 229). Doğayla kurdukları bu derin ilişki Lazların *yer, gök* ve *yeraltı* üçgeninde çeşitli inanç ve uygulamalar oluşturmalarını da sağlamıştır. *Gök Cisimleri ve Doğa Olayları ile İlgili İnanışlar ve Uygulamaları* başlığında ay, güneş, yıldız, gök gürlemesi, yağmur ile gökkuşağına bağlı çeşitli inanç ve uygulamalar

sahada derlenen verilerle sunulmuştur. Yazar, Lazların güneş ve ay kültlerine bağlı olarak güneş ve ay tutulmasına çeşitli anlamlar yüklediklerini ve bu tabiat olaylarından korktuklarını ifade eder. *Hayvanlarla İlgili İnanışlar ve Uygulamalar* başlığında, öncelikle hayvanlarla ilgili genel inanç ve uygulamalar hakkında bilgiler verilmiştir. Doğa ile iç içe bir yaşam süren Lazların inanç dünyasında hayvanların önemli bir olgu olduğu belirtilmiştir. Çalışmada, Lazları sembolize eden bir hayvan hâline gelen *atmaca* ve bir av faaliyeti olarak görülen *atmaca avcılığı*nın Laz folklorunda önemli bir gelenek oluşturduğuna dikkat çekilir. Ayrıca *guguk kuşu (ǩuǩu/gunguli)* ve *koç*la ilgili çeşitli inanç ve uygulamalar üzerinde de durulmuştur. Bunun yanında Laz halk inançlarında öldürülmesi ve avlanılması yasak olan canlılar olarak *kızıl gerdan kuşu (cennet kuşu), arı, geyik, güvercin, uğur böceği* ve *karınca* sıralanır. Tercuman, bu yasağın konulma sebebini "Din ve peygamberlere ait menkıbe ve rivayetlerde yardımcı unsur olarak adı geçmesi" (2025: 251) olarak açıklar. Laz halk inançlarında, kaçınılması gereken ve kötü olduğu düşünülen hayvanların ise *baykuş, çakal, kertenkele, yılan* ve *kara kedi* olduğu aktarılır. *Bitki ve Ağaçlarla İlgili İnanışlar ve Uygulamalar* başlığı altında, farklı kültürlerden örneklere yer verildikten sonra Laz halk inanışlarında bitkiler üzerine şekillendiği tespit edilen inanç ve uygulamalar aktarılmıştır. Tercuman, "Tabu, büyü, ağaçların olağanüstü varlıklarla olan ilişkisi gibi bir takım inanç unsurları günümüzde halen tüm canlılığı ile devam etmektedir. İnanç bağlamında, bitkilere ait ritüellerin ve uygulamaların odak noktası ise tohumlar üzerine inşa edilmiştir" (2025: 263) diyerek Lazların özellikle ağaçlar etrafında bir inanç sistemi oluşturduklarını vurgular. Bu başlıkta, incir ve ceviz ağacı ile tohum çıkarma ve buna bağlı uygulamalarla ilgili verilerin aktarıldığı görülür. *Gün, Ay, Zaman ve Mekânlarla İlgili İnanışlar ve Uygulamalar* başlığında, Lazların gün, ay, zaman kavramlarına önem verdiği belirtilmiş ve bu bağlamda oluşturulan *Uğurlu ve Uğursuz Kabul Edilen Gün ve Zamanlar, Durağı ve Nakıs Günler, Özel Günler ve Bayramlar, Bayram Hazırlıkları, Kandiller ve Kutlamalar, Yılbaşı Gecesi (ʒağanaği/ǩalanta)* gibi özel gün ve ritüeller sahada elde edilen veriler doğrultusunda incelenmiştir. Mekânlarla ilgili inanış ve uygulamaların ele alındığı *Tekinsiz Mekânlar* başlığında; Laz halk inanışlarında tekinsiz mekân algısının su, gece, olağanüstü varlıklar etrafında şekillendiği ve en yaygın tekinsiz mekânların değirmenler olarak tasavvur edildiği (2025: 288) aktarılır. *Nazar ve Nazardan Korunma Yöntemleri* başlığında, nazar olgusunun Laz halk inanışlarında yerleşik olduğundan nazarın çeşitli türleri, özelikle nazar değdiren kişilerin özellikleri ile bunlardan nasıl korunulacağına dair bilgiler ve uygulamalardan bahsedilir. *Su ve Ateşle İlgili İnanışlar* başlığında, evreni oluşturan dört temel unsurun özellikleri ile farklı halkların su ile ateş üzerine oluşturduğu inançlar ve ritüellerden bahsedilmiştir. Bunun yanında Laz halk inanışlarına göre su ve ateşle ilgili inanışların temeli, özellikleri ve örnekleri üzerinde durulur. Laz halk inanışlarında su ile ateşin kutsal kabul edildiği ve bunun etrafında birtakım tabuların oluştuğu aktarılır. *Uğur, Uğursuzluk ve Bereket Kavramları Etrafında Oluşan İnanışlar* başlığında, öncelikle bu kavramların içeriği ile Laz halk inanışlarında uğur, uğursuzluk ile bereket kavramlarıyla ilişkilendirilen olay ve

durumlar ele alınmıştır. Laz halk inanışlarında uğur, uğursuzluk ve bereket kavramlarının, insanların günlük hayatta karşılaşabileceği pek çok olay ve durumla ilişkilendirilmiştir. *Laz Halk İnanışlarında Mitolojik ve Olağanüstü Varlıklar* başlığında, mit kavramı, bu kavramın ortaya çıkışı, özellikleri, mitolojilerin toplumlara ait kültür unsurları olan anlatılarda kodlanması, Lazların olağanüstü ve mitolojik varlıklarla ilgili geliştirdikleri tasavvurlar ile halk kültürüne yansımaları hakkında bilgiler verilir. Lazların bazı mitolojik varlıklarla ilgili tasarımlarını, Anadolu ve Kafkasya sahasına ait mitolojik anlatılarda görmenin mümkün olduğu vurgulanır. Tercuman, Laz kültüründeki varlıkları şu şekilde tasnif eder:

> Laz halk inançlarında yer alan olağanüstü varlıkların tamamı korku yaratan varlıklardır. Mitolojik varlıkların tasarımını ise iyi ve kötü kahramanlar olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Bunların haricinde özellikle çocukları korkutmak ve çeşitli konulardaki yasakları ve kuralları daha radikal bir boyuta taşımak amacıyla kurgusal bir varlık olan öcüler yaratılmıştır. (2025: 311)

Çalışmada, Laz halk inanışlarında olağanüstü-mitolojik varlıklar *cin ve peri, cadı (cazi), galenişi ve zincirli Arap, çiǩa, germaǩoçi, ǩonç ǒlozi (koncoloz/karakoncoloz), ejderha-yedi başlı yılan, didamangisa-xaladida-ispirli* olarak verilmiş, bu varlıklarla ilgili inanç ve uygulamalar örneklerle sunulmuştur.

Sonuç bölümünde, yazarın sahada gerçekleştirdiği görüşmelerden elde ettiği veriler ve ulaştığı bulgular değerlendirilmiştir. Yazarın inceleme yaptığı konularda elde ettiği veriler özellikle Türk kültürüyle mukayese edilerek sunulmuştur. Veriler sunulurken önemli görülen hususlar özetlenmiştir. Bu bölümde, alan araştırmasında seçilen bölgeler, kaynak kişiler ve özellikleri ile araştırma soruları gibi hususlar detaylıca verilmiştir. Kapsam, sınırlılıklar ve yöntem gibi başlıklarda sunulması gereken bilgilerin sonuç bölümünde verilmesi alışılmadık bir durumdur. Okuyucunun çalışmayı daha rahat takip edebilmesi adına bu tür yöntemsel bilgilerin giriş bölümünde sunulması daha yararlı olacaktır.

Kitabın *Kaynakça* kısmında, özellikle folklor alanında verilen eserlerden yola çıkılarak Türkçe ve Lazcanın kapsamlı bir literatür taramasının yapıldığı görülmektedir. Çalışmada Laz dili, kültürü ve folkloru alanındaki eserlerin yanında Türkçe alan yazını da sunulmuştur.

Alan araştırmasına dayalı olan bu çalışmada, bilgisine başvurulan kaynak kişiler *Sözlü Kaynaklar* kısmında sunulmuştur. Toplamda 92 kaynak kişiye yer verilmiş, bu kişilerin adları, doğum tarihleri, eğitim durumları ve meslekleri belirtilmiştir. Çalışmanın yapıldığı bölge dikkate alındığında, kaynak kişilerin sayısının oldukça sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Artvin ve Rize ile bu illere bağlı yüzlerce Laz yerleşimi mevcuttur.

Kitabın *Sözlük* bölümünde, çalışmada geçen Lazca sözcüklerin anlamının verilmesinin okuyuculara kolaylık sağlayacağı düşüncesiyle oluşturulduğu belirtilmiştir. Bu bölümde geçen sözcüklerin anlamları verilirken İsmail Avcı Bucaklişi ile Hasan Uzunhasanoğlu tarafından hazırlanan *Lazuri-Turkuli Nenapuna/Lazca-Türkçe Sözlük* (1999) adlı eserden yararlanılmıştır.

Yazar, Laz dili, kültürü ve toplumu gibi konularda çeşitli araştırmalar yapılmış olsa da birçoğunun akademik bir bakış açısıyla oluşturulmadığını belirtmektedir. Yazarın da belirttiği gibi saha derlemelerinin bilimsel yöntemle bir araya getirilmesi ve Laz folkloru konusunda kapsamlı bir kaynak olması bu çalışmayı değerli kılmaktadır. Ancak kitapta *Ön Söz, Giriş* gibi başlıkların yer almaması, akıcılığı etkilemekte ve okuyucuda bir kafa karışıklığı oluşturmaktadır. Ön söz ve girişin vurgulanmasındaki hedef; çalışmanın amacı, önemi, yöntemi, sınırlılıkları gibi hususların en başta verilerek okuyucuya bir çerçeve sunmaktır. Bu başlıkların bir bölümü, çalışmanın sonuç bölümünde kısmen verilse de bu hem yeterli değil hem de sonuç bölümü bu bilgilerin sunulacağı bir başlık değildir. Kitabın ana ve alt başlıklarının numaralandırılmamış ve kendi içinde tasnif edilmemiş olması da okuyucuyu yönlendirme hususunda önemli eksikliklerdendir. Kitabın eleştirilebilecek en önemli yönü ise ismidir. Kitap, *Doğu Karadeniz Laz Folkloru* ismini taşımasına rağmen sadece *geçiş dönemleri*, *özel gün ile bayramlar* ve *halk inanışları ve bunlara bağlı uygulamaları* başlıklarını ele almıştır.

Lazlar, tarih boyunca başta Türkler olmak üzere farklı topluluklar ve kültürlerle alışveriş içerisinde olmuştur. Bu alışveriş, Laz toplumu için zengin bir folklor birikimini de beraberinde getirmiştir. Laz folklorunu inanç, uygulama ve gelenek bağlamında ele alan bu çalışma, Lazların sahip olduğu folklor ürünlerinin anlamları ve işlevleri hakkında detaylı bilgiler sunmuştur. Elde edilen bilgiler, sadece folklorik bir veri değil aynı zamanda tehlike altında olan bir dilin kayıt altına alınması açısından da önem arz etmektedir. Lazcanın folklorik verilerini içeren bu derlemeler incelendiğinde, tarih boyunca toplum-kültür ve dil teması içinde olan Türk-Laz topluluklarının halk inançları, gelenekleri ve pratiklerinde ortaklıklar olduğu ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, Lazların tarih boyunca ortaya koyduğu kültür ürünlerinin sahada derlenen veriler doğrultusunda incelendiği bu çalışmanın başta halk bilimciler olmak üzere Laz dili, kültürü ve toplumu konusunda yapılacak olan çalışmalara kaynaklık edeceği düşünülmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

Tercuman, Ş. (2025). *Doğu Karadeniz Laz Folkloru,* İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.